

Milan Špehar – Jurica Galić

MALI KORACI – EKUMENIZAM SREĆKA BADURINE

Prof. dr. sc. Milan Špehar

KBF – Zagreb, Teologija u Rijeci

Jurica Galić, mag. theol.

KBF – Zagreb, Teologija u Rijeci

UDK: 261.8 : 281.961] 262.3(497.5) ŠIBENSKA]

BADURINA, Srećko

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 5.09.2013.

Prvi otvoreni i javni – i od početka jasni – mali korak na putu prema ekumenizmu Srećko Badurina započinje s danom svoga ređenja za biskupa. Od početka je svjestan da postaje biskupom one šibenske biskupije na kojoj već nekoliko stoljeća prebivaju pravoslavni vjernici sa svojim pastirima. Odmah želi da i pastiri i vjernici jedne i druge Crkve – katoličke i pravoslave – budu svjesni i da znaju što im već je zajedničkoga na putu prema jedinstvu. Biskup Srećko Badurina jedva da govori o zaprekama prema tome jedinstvu. Puno više utire put jedinstvu kroz puno onoga što nam je zajedničko: molitva, sakramenti (posebno krštenje i euharistija), hijerarhija. S tim naglašavanjem ne prestaje niti u zahuktalom Domovinskom ratu, kada tijekom uglavnom cijeloga njegovoga trajanja nema pristupa okupiranim područjima, na kojima se ruše i oštećuju katoličke crkve. U to vrijeme bori se protiv uzvratanja od strane katolika, daje sve od sebe da zaštiti sve što je pravoslavno i da pravoslavnome življu omogući dolazak njegovih pastira za njihove vjerničke potrebe. Naglašavanje političkoga reciprociteta prenosi i na vjeru i teologiju, tako da možemo govoriti i o „teološkom reciprocitetu“. Na tome tragu za nj je ekumenizam prvenstveno zadaća koju nam je zadao sam Krist te ekumenizam polazi samo od njega i ima smisao i mogućnost opstojanja samo u njemu, bez obzira na sve političke konotacije i pozadine. „Mali koraci“ ekumenizma za nju su „ekumenizam iz baze“, kome se do kraja života posvećuje.

Ekumenizam, dakle, u njegovu biskupskom djelovanju u Šibenskoj biskupiji ima veliku važnost najprije zbog velikog broja pravoslavnih vjernika na području biskupije. Iako teolog, biskup

Badurina ekumenizam kao znanost nije nikada studirao da bi postao stručnjak na tom području. Njegov je ekumenizam, kao što će se vidjeti iz ovoga članka, praktičnog oblika. Susreti kojima prisustvuje odišu jednostavnošću, smirenošću i spontanošću. Djelovanje mu je obilježeno postupnim koracima koji svaki za sebe ima značenje. Govori njegovih poruka kao biskupa obilježeni su pozivom na miran suživot i dobre odnose svih koji žive na području Šibenske biskupije. Kada nastupa, ne obraća se samo katolicima nego se u svojim porukama obraća i pravoslavnim vjernicima jer su upravo oni važni sudionici ekumenskog dijaloga. Dalje od njih u ekumenski dijalog on ne ide.

Ključne riječi: ekumenizam, pravoslavlje, mali koraci, reciprocitet, duhovni ekumenizam.

* * *

Uvod

Biskup Srećko Badurina¹ ni kao profesor na tadašnjoj Visokoj bogoslovnoj školi u Rijeci (danas Teologija u Rijeci – Područni studij Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu) nije puno pisao, a još manje kao biskup. Ipak su njegovi članci, radijske emisije, propovijedi, sudjelovanja na raznim simpozijima, govori i ostalo sakupljeni u nekoliko knjiga.² Nigdje u tim spisima i zapisima ni s kim ne polemizira niti poučava. Nigdje se ne ističe niti se posebno nazire njegova profesionalnost stručnjaka i profesora moralne teologije. I tamo gdje je konkretan i gdje treba reći istinu, ne taji ju. Gdje treba dati kritiku, daje ju s odmakom, ali ju daje, pa i onda kada

1 Rođen je 12. svibnja 1930. u Lunu na otoku Pagu. Odlazi franjevcima trećoredcima, gdje 1952. polaže vječne zavjete, a 1955. zaređen je za svećenika. Na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu doktorira iz moralne teologije 1965. Usavršava se na studiju u Rimu i Louvainu. Od 1974. do 1988. predaje na tadašnjoj Visokoj bogoslovnoj školi u Rijeci moralnu teologiju, za biskupa je zaređen 6. siječnja 1988. u Rimu. Dana 17. rujna 1996. naglo je preminuo.

2 *Prema novoj zrelosti*, Kršćanska sadašnjost i Provincijalat franjevaca trećoredaca, Zagreb, 1989.
Putovima obnove trećega samostanskog reda svetoga Franje, Zagreb, 1996.
Sugovornik vremena, Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“, Šibenik, 1997.
U Krista zagledan, Tevizija, Zagreb, 1998.
Glas za čovjeka, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999.
Naš papa (zajedno s bratom fra Antom), Tevizija, Zagreb, 2011.
Stopama pastira, Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“, Šibenik – Provincijalat franjevaca trećoredaca glagoljaša – Šibenska biskupija, Šibenik – Zagreb, 2012.

se radi o nekom subratu u biskupstvu.³ Moglo bi se reći – da parafraziram naslove nekih knjiga njegovih zapisa – da je on „u Krista zagledan“ te u tome duhu diže „glas za čovjeka“, želeći biti u svemu „sugovornik vremena“.

Kao što njegovi članci proizlaze iz točno određene svrhe, tako i njegov ekumenizam proizlazi iz točno određenog vremena. On se njime nije bavio kao nečim teoretskim niti je njegov ekumenizam proizlazio iz zadanih teoloških refleksija nego su konkretne situacije zahtijevale njegov konkretni odgovor na pitanje ekumenizma. To su, prije svega, dvije konkretne i vrlo ozbiljne situacije: njegov dolazak za biskupa u Šibensku biskupiju, na čijem je području prije Domovinskog rata bila gotovo jedna trećina pravoslavnih vjernika, s njihovim dušobrižnicima i episkopom, čije je sjedište također bilo u Šibeniku, te sam Domovinski rat u kojemu su Srbi zauzeli oko 30 posto teritorija njegove biskupije. Te konkretne datosti i okolnosti određuju njegovo zauzimanje stava prema ekumenizmu i njegove „male“ korake na tome putu.

1. Glavne povijesne crte ekumenizma biskupa Srećka Badurine

Svoj je „konkretni ekumenizam“ i sve što ga je nukalo na nj i sve korake koje je u tome smjeru poduzimao biskup Badurina sročio u nekoliko rečenica još tijekom Domovinskog rata: „Još na početku ovih ratnih zbivanja, kada se još nije razgovijetno moglo razaznati što nas čeka, postavio sam sebi pravilo da sve ono što se bude govorilo i radilo mora izdržati kritiku onih koji naše djelo budu ocjenjivali i nakon 20 godina. Trebalo je početi od neposredna iskustva Šibenika i Knina, dakle, Šibenske biskupije. Otkako sam postao šibenskim biskupom, početkom 1988., nastavio sam promicati dobar običaj uzajamnog posjećivanja i čestitanja pravoslavnog episkopa i katoličkog biskupa o Božiću i Uskrsu.“⁴

3 Usp. vrlo oštro otvoreno pismo mons. Antoniu Vitaleu Bommarcu, nadbiskupu Gorice, u kojemu kritizira nadbiskupovo iskrivljavanje povijesti na našim stranama u vrijeme Drugog svjetskog rata. S. BADURINA, *Stopama pastira*, str. 226.

4 S. BADURINA, *Sugovornik vremena*, str. 142. U tome tekstu biskup dalje spominje zajedničke nastupe pravoslavnog episkopa i njega te poteškoće suradnje s druge strane. Važno je vidjeti s koliko trijeznosti, ali neprešućivane objektivnosti, biskup te podatke i poteškoće navodi; vidi istu

Biskupa Badurinu ne zaokuplja puno teorija (ni u kom slučaju u negativnom smislu) ekumenizma premda je on svjestan toga da je za katolika ekumenizam jednostavno obveza koju nema pravo staviti na stranu. To što Badurina čini kao biskup, ne čini se da ga je zaokupljalo posebno prije dolaska u biskupiju u kojoj on, kao poglavar mjesne Crkve, treba zauzeti stav prema kojemu će se potom i drugi orijentirati, odnosno zauzimati svoje stavove. Dolaskom u biskupiju ne čini se da ga zaokuplja puno makroplan ekumenizma, ekumenizma na svjetskoj razini.

Zapravo on čini ono što već dulje vremena upravo svjetski ekumenizam preporuča: kada već očito nije moguće nikako postići konsenzuse među kršćanima čak u nekim bitnim točkama, preporučaju se upravo nacionalni, regionalni, lokalni ekumenski susreti koji su, sa svoje strane, sigurno put prema velikome, svjetskome ekumenizmu i k njemu vode.⁵ Bez toga ekumenizma nema ni uspjeha svjetskome ekumenizmu.

„Bazični“ ekumenizam, baš poput „bazičnih zajednica“, zaokuplja Badurinu. U njemu je sadržano sve ono što Katolička Crkva ima za nauk o ekumenizmu. Tako biskup Badurina ne prelazi nikakve okvire svoje Crkve „uime“ ekumenizma, ali od nauka svoje Crkve želi provesti sve što se da u svojoj mjesnoj Crkvi.

Tako je na dan svojega ustoličenja za šibenskog biskupa 24. siječnja 1988., dakle pri samome kraju Svjetske molitvene osmine za jedinstvo kršćana, ne kurtoazno nego iz onoga što mu nalaže vjera, među inim gostima pozdravio i episkopa dalmatinskog, i to u redu episkopata, prije poglavara i predstavnika redovničkih zajednica, što nije slučajnost, kao što nije slučajnost nego istina katoličke vjere: pravoslavni episkop je katoličkom biskupu „brat u episkopatu“ jer ta Crkva ima priznato apostolsko naslijeđe: „Preosveštenom gospodinu episkopu dalmatinskom Nikolaju moje poštovanje i zahvalnost za ovu prisutnost. Kao bratu u episkopatu želim mu trajni kršćanski po-

stranicu teksta. Na str. 150 iste knjige on se pita zašto crkveni život u Kninu u istim (ne)prilikama nije moguć kao što je on moguć za pravoslavne u Šibeniku.

5 U razdoblju od preko 80 godina došlo je do više od stotinu bilateralnih susreta između pojedinih Crkava i crkvenih zajednica. Na njemačkom jeziku svi su skupljeni u tri toma: Harding MEYER – Damaskinos PAPANDREOU – Hans Jörg URBAN – Lukas VISCHER (izd.), *Dokumente wachesender Übereinstimmung*, Bonifatiz Druck-Buch-Verlag Paderborn – Verlag Otto Lembeck, Frankfurt, 1983. (Bd. 1), 1992. (Bd. 2), 2003. (Bd. 3).

let u naviještanju Isusa Krista pravoslavnoj braći kojoj je postavljen za pastira. U duhu uzajamnog poštovanja i suradnje neka nas Duh Kristov vodi na putu prema kršćanskom jedinstvu na koje nas obvezuje upravo u ovoj molitvenoj osmini. Neka naše kršćansko svjedočenje bude evanđeoski kvasac u tijestu našeg društva i u povijesnom času koji nam je Providnost dodijelila. U njegovoj osobi izražavam poštovanje cjelokupnoj Srpskoj pravoslavnoj crkvi.“⁶

Iste godine u svom Proglasu o proslavi u Biskupiji kod Knina Majku Božju koju tamo časte kršćani „istočnog i zapadnog obreda“⁷ Mariju naziva „Majkom jedinstva“ koja sve okuplja i povezuje te ju moli da posreduje za međusobno kršćansko poštovanje i evanđeosku ljubav, a u Božjoj budućnosti vidi „jedinstvo svih koji u Krista vjeruju“.⁸ Na samom liturgijskom slavlju u Biskupiji kod Knina podsjeća na to da se u istome mjestu Presveta Bogorodica slavi i u liturgiji istočnoga obreda. Tu ne može ne izreći bit ekumenizma, odnosno budućega jedinstva: „Neka svane dan u koji ćemo slaviti istu Euharistiju Gospodina našega Isusa Krista i zajednički pjevati hvale Presvetoj Bogorodici!“⁹ Ali time je već izrečena zajednička teologija o euharistiji i o Bogorodici. Upravo se tu podudaraju, s onim razlikama koje katolicima ne priječe stvaranje jedinstva u različitosti, katolička i pravoslavna teologija, za razliku od ovih teologija s jedne strane i protestantske s druge strane.

6 S. BADURINA, *Stopama pastira*, str. 111.

7 Tako on naziva pravoslavne i katolike više puta, kao da želi naglasiti da smo već u obredu jedinstveni, bez obzira na njegovu različitost; teološki je to jedan te isti obred u dvjema Crkvama.

8 S. BADURINA, *Stopama pastira*, str. 139-140. Već takvim spominjanjem zajedništva katolika i pravoslavnih u jednoj „Okružnici Šibenske biskupije“, koja je prvenstveno upućena pastirima Katoličke Crkve, vidi se koliko biskupu leži na srcu najprije to da obje Crkve shvate koliko su si blizu, a onda da se ide do stvarnoga jedinstva. Očito na svome području najjače osjeća bol i rastrganost razdvojenosti i još prije nego rat učini svoje, kojemu ova razdvojenost sigurno nije uzrok. Sam je upozoravao i u tisku i propovijedima u domovini i u inozemstvu, i domaće i strance, da u Hrvatskoj nema vjerskoga rata. Ne boji se hrabro napisati nadbiskupu Gorice 1993. godine i reagirati na njegovu izjavu u tjedniku „Gente Veneta“ (od 23. 10. 1993.), gdje ovaj govori o blagom obliku fašizma u Drugom svjetskom ratu (usp. zab. 3). Biskup mu daje u jednoj rečenici do znanja grozotu fašizma na našim stranama i bez straha bratu u biskupstvu, istine radi, poručuje: „Ipak sam Vas želio upozoriti o velikoj šteti, ne isključujući ni sablazan, nanesejoj dušama jednostavnih i velikodušnih vjernika Vašim javno izraženim stavom koji očigledno vrijeđa istinu i zakon evanđeoske ljubavi.“ (u: *Isto*, str. 226.)

9 *Isto*, str. 117.

No biskup nije šutio kada je osjećao da mu je bila moralna i vjernička dužnost suprotstaviti se. Tako u vrijeme huškanja na rat, na takav govor vođe SDS-a dr. Raškovića u Kosovu kod Knina na vidovdanskoj proslavi on se pisano suprotstavlja iskrivljenim tvrdnjama govornika. Najprije ga ispravlja on, katolik, da duhovnost Srpske pravoslavne Crkve (SPC) nije započela 1219. godine nego s Kristom i mora se vraćati na taj izvor ako želi biti autentična. Opo-minje ga u pismu da je služba pape teološko, a ne političko pitanje. Njega ocrnjivanje Katoličke Crkve neće spriječiti da i dalje gleda velike pozitivnosti u SPC-u. Osobito mu je stalo do toga da duhovni ekumenizam na ovome području, za koji vjeruje da je djelo Duha Svetoga, ne smije ništa i nitko ugrožavati.¹⁰ Inače, kada se rat na hrvatskim stranama bude razbuktao, šibenski će biskup, kao i drugi biskupi, svagdje – i svuda po svijetu – naglašavati da se u Hrvatskoj ne vodi nikakav vjerski rat! „Na pitanje vodi li se na području bivše Jugoslavije vjerski rat – ipak odgovaram niječno. Rat ne izazivaju iskreni vjernici, zlo ne čine iskreni vjernici, nego ili nekršteni ili nekristijanizirani ljudi.“¹¹

U arhivu Šibenske biskupije postoje i zajedničke izjave, odnosno nastupanja šibenskoga i pravoslavnoga biskupa, gdje zajedno pisanim putem traže mir na ovim područjima (1. travnja 1991.; 19. srpnja 1991., 16. veljače 1992.).

Kada je u napadima na Šibenik (prije toga pravoslavni je episkop sa svoja dva paroha napustio Šibenik dok je biskup Badurina za napad saznao po znaku uzbune) pravoslavni episkop zamolio biskupa Badurinu telefonski da se zauzme za svećenike koji su ostali na napadanoj strani, njemu to nije bio problem učiniti niti sam kasnije ponuditi starijem pravoslavnome svećeniku da se skloni kod njega. U žiži sukoba, kada mu se činilo da neprijatelj želi Šibenik sravniti sa zemljom, biskup daje jasan nauk Katoličke Crkve o neosvećivanju i pomaganju potrebnima i onda kada se radi o ratnome stanju. I tada on traži da se ono što nam Novi zavjet nalaže, provede bez

10 Usp. *Isto*, str. 211-212.

11 ISTI, *Sugovornik vremena*, str. 152. Tako biskup odgovara i političarima i svim biskupima iz drugih zemalja kada ga pitaju za Domovinski rat koji je često u inozemstvu među samim kršćanima bio proglašavan „vjerskim ratom“.

pogovora: „Želio bih dotaknuti još jedno važno pitanje. Čuje se da su neki naši sugrađani srpske nacionalnosti pucali na prolaznike na ulici. Opasno je ako li se sumnja prenese i na druge koji u tome nisu sudjelovali. Posebno treba upozoriti da ne bi kršćanska obilježja Pravoslavne crkve bila izložena neodgovornim postupcima. Strogost pravnog postupka po kojemu nitko nije kriv dok mu se objektivnim pravnim postupkom krivnja ne dokaže ima sasvim posebnu važnost u ovakvim prilikama kojima smo izloženi. Pogotovo karitativne i druge humanitarne ustanove moraju paziti da budu jednake prema svima kojima je njihova pomoć potrebna.“¹² Na Sinodi europskih biskupa 6. prosinca 1991. izvješćuje: „U više navrata poticao sam odgovorne u gradu i naše vjernike neka se ne daju zvesti emocijama i neka najsavjesnije poštuju sve što ima kršćansko obilježje Pravoslavne crkve.“¹³ Tako će on, kao i ostali katolički biskupi, poticati vjernike i druge na nenasilje i na neosvećivanje.

Za „Osservatore romano“, poluslužbene vatikanske novine, 1993. godine piše: „Da bi preispitali realne i konkretne mogućnosti kako pomoći jedan drugome, hrvatski katolički predstavnici susreli su se nekoliko puta, javno ili na diskretan način, s predstavnicima Srpske pravoslavne crkve. Ti se susreti i kolokviji nastavljaju i, što se tiče nas katolika, ne ćemo odustati od traženja prikladnih načina i sredstava za normaliziranje religioznog i socijalnog života našeg izmučenog naroda.“ Također tu poziva „sve one koji vjeruju u oprost grijeha i u Krista Otkupitelja čovjeka da se združe s nama u ovoj molitvi.“¹⁴ Rat, dakle, ne može spriječiti ekumenske susrete ni molitve jednih kršćana za druge, pa makar se nalazili na protivničkim stranama. To je ono što će jednom usred rata i u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini reći: „Kako inače prijeći od lakog u teški optimizam!“¹⁵

Očito je, da ga taj optimizam nije držao, ne bi tako uporno neprestano poticao upravo SPC na zajednička susretanja. Taj optimizam nije „naivnost“.

12 ISTI, *Stopama pastira*, str. 72.

13 *Isto*, str. 35.

14 *Isto*, str. 41.

15 *Isto*, str. 223.

On upravo u Domovinskom ratu želi jasno razdvojiti rat od ekumenizma; da nije tako, ne bi stalno inzistirao na susretu s vodećima iz SPC-a. Kada osjeti da netko te razlike želi pomutiti, a pomutiti ih lako može ako u ratnim strahotama nadolijeva ulje na vatru lažnim optuživanjima da se tu radi o revanšu Srba nad Hrvatima zbog Drugog svjetskog rata, onda čak i agresivno reagira, što pokazuje njegovo pismo kardinalu Danneelsu (1994.) koji, kao predstavnik Vijeća biskupskih konferencija Europe (CCEE), preko Radija Vatikana, nakon što se vratio iz posjeta prostorima bivše Jugoslavije, optužuje praktički Hrvate za rat.¹⁶

Njega na tome putu ekumenizma neće zaustaviti ni činjenica da su u Šibeniku sve pravoslavne zgrade ostale čitave i da tamo pravoslavni svećenik i episkop može dolaziti i ostati, a on ne može u okupirane dijelove svoje biskupije u kojima su mnoge katoličke crkve srušene. Ni ti zli događaji ne smiju srušiti ekumenizam.

U dvama pismima iz 1994. god. oko polemičkih rasprava o očuvanju i unaprjeđenju ekumenizma uglavnom u vrijeme trajanja Domovinskog rata on podsjeća najprije Skupštinu Općine Knin što je on konkretno učinio na svome području: tražio da se ne dogodi nikakva šteta onome što pripada Pravoslavnoj eparhiji u Šibeniku, brinuo se za pravoslavnog svećenika Stefana, primio svećenika Amfilohija, ugostio episkopa Hrizostoma, sastao se s vladikom dalmatinskim Nikolajem, s vladikom Longinom kojemu je još 1992. obećao da mirno može pohoditi Šibenik, što ovaj nije prihvatio. Trebalo bi popisati sve susrete i razgovore koje je on vodio u domovini i inozemstvu u svezi s ekumenizmom, posebno kao izaslanik Hrvatske biskupske konferencije za susrete s pravoslavnicima.

Dio ekumenizma svakako je omogućiti i pomoći drugim kršćanima u ostvarivanju svoje vjerske prakse. Biskup Badurina neprestano se cijelo vrijeme Domovinskog rata zalaže za to da pravoslavni vjernici na ovome prostoru imaju nesmetanu svoju vjersku praksu sa svojim službenicima i isto tako to traži za sebe i svoje vjernike i svećenike u okupiranim područjima, do kojih ipak, kao biskup, ni on (ni ostali biskupi čija su područja ostala okupirana) nije mogao dolaziti

¹⁶ Usp. *Isto*, str. 229-231.

praktički gotovo do pred sam kraj rata. Stoga jasno poručuje, ne prvi put i ne jedino episkopu Longinu, tražeći zajednički rad i napor upravo oko ostvarenja ove tako bitne stvari za vjernike obiju vjera. Ako se oni kao biskupi budu zalagali za svoja prava na vjersku praksu i tražili ih jednako za druge, neće sve ostati na tome nego će upravo to preobraćati čovjeka. Stoga s pravom zaključuje: „Time neizravno doprinosimo preokretu u drugim područjima ljudskog života i smanjujemo opasnost od osvete i novih žrtava.“¹⁷ Upravo to je bit vjere: donijeti preokret u sva područja ljudskog života. Bez toga preokreta nema ni ekumenizma.

Ali ekumenizam zaista započinje malim koracima, kao što nam je svima potreban prije svega „mali znak pažnje“ koji znači poštovanje i prihvaćanje drugoga i u njegovoj različitosti. Zato prvi korak: međusobno čestitanje Božića i Uskrsa između biskupa i episkopa nije puki čin kurtoazije nego puno većega i dubljega priznanja. To je dovelo dvojicu crkvenih vođa sa šibenskog područja i do zajedničkih izjava na početku sukoba i do raznih susreta još u vrijeme sukoba: Srijemski Karlovci, Slavonski Brod, St. Gallen, Žitnić i dr.

Biskupu je u vrijeme rata, u vrijeme kada velik dio svoje biskupije ne može pohoditi i ne zna što se tamo događa, jasno da i ekumenizam trpi štete rata, ali je postojan u onome što je i u takvim okolnostima za Katoličku Crkvu posve jasno. Stoga on u jednom intervjuu 1992. kaže: „No međutim, u granicama hrvatske države postoji stabilizirana pravoslavna hijerarhija već dvije ili tri stotine godina. O toj činjenici treba voditi računa i Pravoslavna crkva i država Hrvatska i Crkva u Hrvata. Od te činjenice, na neki način, treba polaziti u smislu da se poštuju ljudska i vjerska prava i da se jamči mogućnost crkvenog života, a da to ujedno znači način života koji poštuje zakonitosti, koji poštuje pravni poredak, jer uvijek uz prava idu i dužnosti.“¹⁸

Na tome tragu će on 1996. progovoriti u jednom drugome intervjuu o nužnom poštivanju prava svih vjernika, bez obzira na to koje provenijencije, od strane vlasti. To za biskupa Badurinu, ni

¹⁷ *Isto*, str. 235-237.

¹⁸ *Isto*, str. 344.

uopće za katolike, nije čisto pravna stvar niti proizlazi iz načela tolerancije nego proizlazi iz ekumene, ali i iz moralne teologije, koja je biskupova specijalizacija i koju je dugi niz godina predavao u Rijeci. Evo njegovih moralnih načela što se toga tiče: „Druge Crkve ili vjerske zajednice imaju svoja iskustva i praksu, a država će biti dužna upoznati te posebnosti i učiniti što je potrebno da se svatko osjeća poštovan i zaštićen u svojim pravima. Time što su ljudi na vlasti ujedno i vjernici, članovi Crkve ili vjerske zajednice ne znači da će oni davati privilegije svojoj Crkvi na štetu drugih vjerskih zajednica. Dapače, osobni vjerski život izgrađivat će stav poštovanja prema svim ljudima i njihovim vjerskim stavovima i djelatnostima.“¹⁹ Tu je izraženo njegovo zalaganje, u duhu Drugog vatikanskog sabora, za prava i drugih vjerskih zajednica u Republici Hrvatskoj.

No već je prije samoga Domovinskog rata, dok je tek započinjalo uništavanje svega što je katoličko, odmah počeo naglašavati reciprocitet prava, jer nitko za sebe ne može zahtijevati poštivanje svojih prava od strane drugih, ako ih on sam drugima uskraćuje. Osim toga, mira bez poštivanja prava nema: „Ako naš kršćanski i mirotvorni poziv može dospjeti do pravoslavnih kršćana ovog područja, ako im naša riječ može nešto značiti, zaklinjemo ih u ime Božje da odlože oružje. Neka prestanu ugrožavati sebe i nas. Mi poštujemo njihova ljudska i kršćanska prava. Ne želimo ih povrijediti ni u čemu. Očekujemo, međutim, jednako poštivanje i naših prava, ljudskih i kršćanskih. Spremni smo se zalagati da se prava svih ljudi jednako poštuju i ostvaruju, jer mir je plod pravednosti.“²⁰

Što učiniti, međutim, kada postane očigledno da mira, prava i pravednosti na ovim prostorima nema, odnosno da se guše i na očigled šutljive međunarodne zajednice? Badurina ni trenutka ni tada ne sumnja: „Mi smo dužni poštivati vjerska prava pravoslavnih kršćana koji žive u našem gradu. I stoga, to što mi nismo mogli o Božiću ići našim vjernicima tamo ne znači da netko treba silom

19 *Isto*, str. 348. Danas i kad nisu u Hrvatskoj na vlasti vjernici Katoličke Crkve, neprestano se posvuda provlači riječ o njima kao o „privilegiranim“. Kada bi se samo usporedio postotak vjernika svake vjerske zajednice – s čime većinske ne smiju vijoriti kao zastavama – onda bi se moglo lako doći do „računice“ kako i one male vjerske zajednice od kojih tisuću vjernika financijski ustvari potpomažu porezima vjernici Katoličke Crkve.

20 *Isto*, str. 246.

zapriječiti vjernicima koji će slaviti Božić po julijanskom kalendaru da imaju svetu liturgiju u Šibeniku...²¹ On tu ide do, ljudski govoreći, apsurdna, ali posve svjesno: „Stoga, ako mi ne možemo ići tamo, to ne znači da pravoslavni svećenik, za vjernike koji to žele, ne može doći ovamo. Uostalom, pravoslavni svećenici nisu silom odavde otišli (nije ih nitko na silu ovdje ni zadržavao), nego su otišli po svojoj vlastitoj procjeni. Naši svećenici otišli su pred silom oružja odanle (iz hrvatskih područja u Hrvatskoj koja su Srbi okupirali; naša opaska), i stvar je sasvim različita. Kao što je pravoslavni svećenik odavde slobodno otišao, treba mu biti slobodno da se vrati i da obavlja svoju svećeničku službu među vjernicima koji to žele i koji to trebaju.“²²

Ista pravila vrijede i za ekumenizam. Već se barem pola stoljeća jasno naglašava da ekumenizam nije nikakvo podilaženje nego je vezano prvenstveno uz poštivanje drugoga u njegovoj „drugosti“ i „drukčijosti“. Tek tada to isto možemo zahtijevati od drugih. I tek tako možemo vidjeti gdje su naše pogreške. Ekumenizam nije i ne smije biti irenizam nego i on mora polaziti od pravednosti.

Zato treba dobro razlučiti što ona znači u vjerskom, a što u nacionalnom, prozelitskom ili irenističkom smislu. I Badurina se pitao: „Kako se odnositi prema pravoslavlju kao kršćanstvu, a kako prema svetosavlju kao nacionalnoj ideologiji?“²³

Iz svega što je zapisao i rekao vidi se da neprestano naglašava razlučivanje toga dvoga. Upravo zbog toga ni u najtežim časovima nije posumnjao u pravoslavlje kao dio kršćanstva. Ako bi dotični čak same sebe poistovjećivali s nacionalnim, u ime ekumenizma od drugih se kršćanskih vjerskih zajednica traži da to prema njima ne učine. Iz toga sklopa treba shvatiti i ove njegove riječi, iz kojih proizlazi razočaranje u pravoslavne službenike – episkopa i svećenike Pravoslavne Crkve – u koje se biskup sa svojim svećenicima i vjernicima pouzdavao i nadao se da će i oni na okupiranom području činiti za katolike ono što ovi za njih čine na slobodnome području, no umjesto toga dobivaju vijest npr. da je samostanska crkva sv. Ante u

21 S. BADURINA, *Sugovornik vremena*, str. 107.

22 *Isto*, str. 108.

23 S. BADURINA, *Stopama pastira*, str. 266.

Kninu zapaljena:²⁴ „Iz činjenice da se naše nade nisu ispunile, da je pogana ruka nesmetano podmetnula požar, moramo zaključiti kako tamo vladaju neki drugi duhovi, kako se tamo razmahala anarhija, na poniženje onih u koje smo se pouzdavali. Njima naočigled događaju se u Kninu stvari koje ih opterećuju i sramote pred vlastitom savješću i pred poviješću.“²⁵ No to razočaranje neće kod njega dovesti u pitanje nastavak ekumenskih dijaloga s pravoslavnima baš na tim prostorima, a kamoli da bi ga zbog tih neljudskosti prekinuo ili odložio za neko „bolje vrijeme“. Očito za ekumenizam ne postoji neko buduće, „bolje vrijeme“ nego će njega stvarati bolja sadašnjost, za koju se biskup Badurina besprijekorno zalaže.

Valja premostiti nacionalno i političko te se okrenuti prema unutarnjemu. Tu ćemo najprije naći bogatstvo različitih kulturnih baština koje teže prema sintezi te ih se stoga ne smije ni omalovažavati, a kamoli uništavati: „Kulturna baština koja je obilježena kršćanskim stilom shvaćanja i životom rimske provenijencije i kulturna baština nadahnuta kršćanstvom bizantskog obilježja po svojoj naravi teže sintezi. To bi trebao biti naš cilj i na ovim prostorima.“²⁶ Taj se cilj upravo u ratnoj ugrozi jasno očituje u nepoštivanju i nezaštiti kršćanskih svetinja drugoga. Teško nam je na ovim stranama govoriti o ekumenizmu ako nismo svjesni da ne smijemo uništavati ni vanjske svetinje drugih: „Ekumenizam se u ovim prilikama iskazuje upravo u poštivanju i zaštiti kršćanskih svetinja, bile one istočnog bile zapadnog obreda. Bilanca nakon rata pokazat će pravo stanje stvari.“²⁷ Bilanca nakon rata to je, nažalost, točno pokazala kada se prebrojilo koliko je bilo uništeno i devastirano katoličkih, a koliko pravoslavnih crkava i ostalih njihovih ustanova u Hrvatskoj. No nijedna uništena pravoslavna crkva ili druga ustanova za Katoličku Crkvu nema opravdanja! To su jasne poruke u vrijeme cijeloga Domovinskog rata, od kardinala Kuharića do biskupa Badurine i drugih biskupa, i to upravo s teritorija koje su zaposjeli Srbi.

24 Kasnije će se vidjeti da neće biti jedina spaljena katolička crkva u njegovoj biskupiji nego puno njih. O tome on daje iscrpno izvješće u: *Isto*, str. 87-104, pod naslovom „Šibenska biskupija – njeno današnje stanje“.

25 S. BADURINA, *Stopama pastira*, str. 192.

26 *Isto*, str. 80.

27 S. BADURINA, *Sugovornik vremena*, str. 115.

Bez obzira na sve probleme ujedinjenja kršćanskog Istoka i Zapada – koji su više političke negoli strogo teološke naravi – za katolike ekumenizam ostaje obvezom kojoj ne mogu izmaći: „Međutim, uza sve stvarne teškoće koje se pojavljuju, Katolička crkva ne odustaje od onih načela koja je sebi postavila, jer smatra da time ostvaruje vjernost Isusu Kristu, koji je molio 'da svi budu jedno'. Crkva mora činiti što je do nje, a konačni rezultat je u Božjim rukama.“²⁸

Na kraju ovoga ostaje pitanje: što, zapravo, biskup Badurina misli o ekumenizmu? Ono što je izrekao tijekom rata 1993. jednako su misli i drugih koji se bave ekumenizmom, i sav tada izrečen njegov sud vrijedi i danas, i to ne samo za Hrvatsku nego i za druga mjesta gdje zajedno žive katolici i drugi kršćani: „Ekumenizam je svakako nazadovao u posljednjih nekoliko godina. Gotovo da je i sama riječ postala neupotrebljiva jer izaziva reakcije omalovažavanja, odbijanja, podsmijeha. Možda bi trebalo upotrebljavati izraze koji nisu opterećeni. Mi smo nakon II. vatikanskog sabora bili uznapredovali u poznavanju i poštivanju kršćanske istočne baštine koju u sebi nosi pravoslavlje. Mislim da je poznavanje i poštivanje kršćanske baštine koju u sebi nosi naša Crkva manje razvijeno kod pravoslavnih u našim krajevima. Kad se čitaju neki polemički tekstovi iz pera pravoslavnih Srba vidi se da emocionalni naboj zamračuje pristup istinitom poznavanju stvari. Sve je nekako modelirano kao napadanje i vrijeđanje koje bi trebalo biti obrana od ugroženosti. Odatle logički skokovi, naopako interpretiranje osnovnih pojmova, apriorno pripisivanje namjera koje ne postoje, nerazlikovanje sadašnjih od pojedinih zbivanja u prošlosti itd. To svakako otežava razgovor o stvarnim pitanjima i mogućnost da svatko sebe protumači na način shvatljiv drugoj strani. Gubi se iz vida ono što je bitno i isto u kršćanskoj vjeri, u sakramentima, u crkvenom ustrojstvu. Uza sve poteškoće i zapreke koje su se u posljednje vrijeme namnožile, Isus Krist nas obvezuje da ne podlegnemo... Čuvanje vlastitog identiteta ne može biti izgovor da se ne susrećemo i ne podupiremo u naviještanju Isusa Krista...“²⁹

28 *Isto*, str. 87-88.

29 *Isto*, str. 112-113.

Sve je ovo izvrsna procjena i sud ekumenskoga stanja u nas. Doista, Katolička Crkva kudikamo više naglašava ono što nam je zajedničko i što nas povezuje s pravoslavnima negoli je to slučaj kod njih. I takve su prosudbe neminovne u hodu prema jedinstvu kršćana. Badurinin optimizam, usprkos negativnim činjenicama koje ranije opisuje, ne zasjenjuju ni ove činjenice koje on, očito, ni ne želi prikriti, a još manje omalovažiti. Ipak, iznad tih činjenica postoji još jača „Činjenica“: sam Isus Krist koji od nas traži da budemo kršćani u punom smislu riječi. Ako nas on bude vodio, odnosno samo ako dopustimo da nas on vodi, onda ćemo jednom doista, po njegovoj želji, postati jedno.

Na pitanje zbog čega ga ništa, nikakva katastrofa, neće obeshrabriti na putu traženja dijaloga i ekumenizma s pravoslavnima na našim prostorima, jasan odgovor daje sam biskup: „Meni je jasno da treba razlikovati crkveni život od kulturnoga, nacionalnoga ili političkoga, premda je crkveni život u to uklopljen.“³⁰ S toga puta on ne skreće ni onda kada vidi da druga strana ide upravo u drugome smjeru. Uvijek će pozivati „na uzajamno kršćansko poštovanje i suradnju u obnovi kršćanskog života“³¹ obje Crkve koje već nekoliko stoljeća jedna pored druge žive na ovim prostorima. Ni posljednja tragična politika ne zaustavlja ga pozivati: „No zašto ne bi bilo moguće okrenuti novu povijesnu stranicu na ovim prostorima u pogledu odnosa katolika i pravoslavnih, kao što je slučaj, nastankom novih država, i u drugim važnim pitanjima? Dugoročno gledano, to je jedino razumno.“³²

Zato će na upit kakav je bio njegov susret s opustošenom crkvom sv. Jakova u Vrpolju kod Knina, kamo ga je pratio pravoslavni episkop, potresno reći, i u tome se vidi njegova duboka vjera koja nadilazi ama baš svako zlo što ga je čovjek u stanju počinuti: „Kleknuo sam, stavio lice među ruke i pomolio se za ljude koji su učinili zlo i za ljude koji žele dobro. Kada sam ustao pogledao sam episkopa. Nisam mogao izgovoriti niti jednu riječ.“³³

30 *Isto*, str. 150.

31 *Isto*, str. 162.

32 *Isto*, str. 162.

33 *Isto*, str. 178.

Vjera je očito jača i od praznoga groba i od oštećene crkve!

Vjera, s druge strane, nema nikakve veze s naivnošću. One se uopće ne podudaraju, suprotne su jedna drugoj (makar se često čini da su neodvojive i da se prva često pretvara u drugu, odnosno njen je sinonim). Vjera je vezana uz realnost koju Badurina sažimlje vrlo trijezno u tek nekoliko riječi, bez i jedne suvišne riječi: „Život u državi koja im nije po volji za njih (pravoslavne; naša op.) je bio nemoguć. A ostaviti svoje vjernike bez bogoslužja za njih je, čini se, moguće. Moje je mišljenje da svećenik ne mora voljeti okružje u kojemu živi, ali ga mora uvažavati.“³⁴

To je ljudski minimum koji bi svatko trebao, mogao i morao učiniti.

2. Teološki reciprocitet

Ali Bog sigurno od nas traži da sjedimo skrštenih ruku nego da sami pripremamo teren. On se najprije sastoji u tome da kršćani, svaki u svojoj Crkvi ili zajednici, dobiju pravu kršćansku poduku i da ju provode u praksu. To je prvi od Badurinih „malih koraka“. Drugi je korak pomoći u upoznavanju i vrednovanju onoga bitno kršćanskoga kod drugih kršćana, što znači obogaćenje i za vlastitu kršćansku Crkvu ili zajednicu, kako to već jasno kaže Dekret o ekumenizmu Drugog vatikanskog sabora.³⁵ Upravo to naglašava biskup Badurina: „Za nas katolike važno je da pravoslavni kršćani dobiju uvijek autentičnu poduku i obavijest, da se razvija prava kršćanska vjera i prava kršćanska životna orijentacija i praksa. To isto vrijedi i za našu Crkvu, da i naši vjernici također dobivaju onu izvornu kršćansku istinu, pouku i odgoj; s druge strane, i da bolje upoznaju i vrednuju ono što je kršćansko. Na takav se način u budućnosti može razvijati nešto što je bolje i kvalitetnije u poštivanju kršćanskog, pa se može odraziti i na opće stanje duha, na duševne odnose i na okolnosti i

³⁴ Isto, str. 256.

³⁵ „...sve što milost Duha Svetoga izvodi u našoj rastavljenoj braći to može biti i na našu izgradnju. Što je god istinski kršćansko, to nikad nije protiv nepatvorenih vrednota vjere; može, naprotiv, uvijek učiniti da se potpunije dosegne sam misterij Krista i Crkve.“ Vidi: II VATIKANSKI KONCIL, Dekret *Unitatis redintegratio*, br. 4, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1970.

realnosti. To bi tako trebalo biti.³⁶ Stoga nas ništa, pa ni posljednja ratna stradanja, ne može odvratiti od ekumenizma upravo zato što je on obveza svih Kristovih učenika. A svi se kršćani smatraju Kristovim učenicima. Za Badurinu uopće nema upitnosti ekumenizma: „Bit i svrha ekumenizma jest nešto što nas nadilazi i što nas obvezuje kao kršćane, Isusove učenike, i ne može biti mjereno stupnjem naših sukoba i teškog stradanja koje nas je zahvatilo. Teže je nego što je smjelo biti, ali Isusa Krista ne možemo posve poistovjetiti s nama niti ga zarobiti u naš teški povijesni čas. On je slobodan prema budućnosti, a mi ćemo biti slobodni ako mu budemo vjerni. Gdje bude Duha Božjega, bit će i ekumenizma!”³⁷ Dakle, ovdje je jasno da ekumenizam nije nikakva ni vanjska ni crkvena politika nego djelo Božje! Griješi svaki onaj koji se tome djelu Božjemu odupire.

I griješi svaka Crkva koja to ne podupire! To je njeno duhovno i moralno poslanje, a oboje je dio teologije: „Crkveno je poslanje duhovno i moralno. Crkva je u službi osobama, obiteljima, privatnom i javnom životu, sa svrhom da se bolje vide i prihvaćaju vrijednosti koje je primila od Isusa Krista, a u mjeri u kojoj vjernici primaju i slijede darove Boga i Crkve toliko je Crkva djelotvornija i u povijesti i u međuljudskim odnosima i u ljudskim zajednicama... Vanjsko, 'folklorno' pozivanje na kršćanstvo dade se zloupotrijebiti do svetogrđa u slučajevima da se, primjerice, u ime pravoslavlja ruši katolička crkva, ili obrnuto. To je teško vrijeđanje Boga i pastiri Crkve posebno su duhovno opterećeni tim grijesima u svom narodu. Objektivno govoreći, ova je tjeskoba veća, izraženija u pravoslavlju naših krajeva. Stoga su pomirenje s Bogom, obraćenje i nadoknada počinjenog zla bitno poslanje Crkve.”³⁸ To su dakle stvari koje se ne tiču politike nego teologije.

Kao i zahtijevanje reciprociteta prava, tako Badurina zahtijeva „teološki reciprocitet“. On je bitan kao i navedeni reciprocitet prava: „Nije na jednak način izraženo priznavanje i poštivanje sakramenata – posebno krštenja, euharistije, svećeničkog reda – katolika prema pravoslavcima i pravoslavnih prema katolicima. Kad bismo s istim

36 S. BADURINA, *Sugovornik vremena*, str. 128.

37 *Isto*, str. 137.

38 *Isto*, str. 154.

uzajamnim poštovanjem jedni drugima priznavali ono što je Kristovo u nama, povijesne teškoće koje imaju svoja nacionalna i politička obilježja jasnije bi se razlikovala od otajstvene biti Crkve.³⁹

Na jednostavan način ovdje je izražena bit samoga ekumenizma: priznavati ono što već *jest* Kristovo u nama. Upravo neuviđanje Kristovoga u nama samima, a još manje u drugima, dovodi do toga da nas ne vodi teologija i vjera nego nacija i politika, koje dakle onda kroje vjeru umjesto da vjera kroji njih. On ne stavlja u pitanje nego upravo zahtijeva da tražimo i za sebe i za druge (makar to rekao u drugom kontekstu) „dublje teološko obrazloženje“.⁴⁰ Ekumenizam „šepa“ uvijek tamo gdje je nacionalno i političko umjesto kristovsko-kršćanskoga.⁴¹ Upravo zbog toga točna je davna Badurina konstatacija, nastala prije nego što se pomišljalo da bi moglo doći do rata na našim stranama: „Ekumenska orijentacija suvremene Crkve nije na ovom području još došla do izražaja onoliko koliko vrijeme traži.“⁴²

Nije dovoljno samo si čestitati blagdane među kršćanima i prigodno se susretati. To spada u uljudbu, a ne u ekumenizam. Za nj je potrebna teološka podloga. Doista, sam je Krist ta podloga. Izvan njega ne možemo tražiti neke druge podloge. Zato Badurina s pravom kaže: „Uostalom, ekumenizam počinje s našom vjernošću Kristu.“⁴³ I tko god vjeruje u Krista, ima „nešto“ od njega u sebi što treba otkriti i u drugima. To je zapravo ono što on kaže – naš dug samome Isusu Kristu: „Trebalo bi nam više odvažnosti i kreativnosti da malim gestama na terenu stvaramo klimu uzajamnog poštovanja. To je, zapravo, poštovanje koje dugujemo Isusu Kristu.“⁴⁴ Ekumenizam je, dakle, ne stvaranje nekoga mira i samo nekoga ljudskoga i uljudbenoga dijaloga nego nas do toga dovodi i na to primorava samo ako smo „u Krista zagledani“ (da parafraziramo naslov jedne njegove knjige).

39 S. BADURINA, *Stopama pastira*, str. 340.

40 *Isto*, str. 14.

41 Isto vrijedi kada su u drugim zemljama druge stvari iznad kristovsko-kršćanskoga.

42 S. BADURINA, *Stopama pastira*, str. 20.

43 S. BADURINA, *Sugovornik vremena*, str. 47.

44 *Isto*, str. 53.

Kod Krista možemo spoznati da nam je ekumenizam obveza, na što barem katolike neprestano podsjećaju posljednji pape. No budući da smo svi Crkva, ekumenizam nije obveza samo hijerarhije Crkve i teologa nego, jednostavno, svih vjernika. Mnoge stvari često dolaze iz same baze. Tako je i s ekumenizmom.⁴⁵ Zato Badurina naglašava: „No ova pučka razina trebala bi nam biti posebno na srcu jer ona stvara duhovnu mekoću i može blagotvorno djelovati u mnogo pravaca, a posebno oslobađa ljude od uzajamnih strahova.“⁴⁶ Ali sama hijerarhija prije svega utječe i stvara određenu razinu puka. Ne misli se tu samo na odredbe biskupa/episkopa nego i osobnu odgovornost svakog svećenika, posebno onih u pastoralu koji su u izravnom kontaktu s pukom i koji taj puk oblikuju.⁴⁷ Muke biskupa Badurine upravo su u tome: „Mogli smo još neke zajedničke geste učiniti i javnosti predočiti potrebu da se naš način suradnje prenese na nižu razinu, u naše župe i parohije, pa i među odgovorne političke forume itd. Neka određena suzdržanost postoji. Koji su sve razlozi? Jednom sam spomenuo da nas koči pitanje što će reći narod. Kao da ne osjećamo da je povoljna klima i da bi odjek njegove geste kod njegovih vjernika (tj. pravoslavnog episkopa; naša opaska), ili možda neke moje geste među našim vjernicima, mogao povoljno djelovati. Kao da bi možda moglo biti nekih negativnih reakcija, nekog odbacivanja naše poruke, pa onda i naše uloge, pa i nas samih. Kao da neka neizrečena bojazan postoji. Bilo bi potrebno da učinimo neki određeniji iskorak...“⁴⁸ Kao što se Crkva nije bojala učiniti drastične liturgijske promjene nakon Koncila, tako bi se još manje hijerarhija Crkava trebala bojati ovih gesta. Puno vjernika još nije upoznato s time što znači ekumenizam, a s druge strane, puno je njih

45 No, nažalost, baza s mnogim i mnogim stvarima dokle se na putu ekumenizma došlo nije uopće upoznata. Još se uvijek ekumenizmom najviše bave hijerarhija i profesori dok ostali vjernici ostaju postrani i neaktivni. Vidi se to i po samim ekumenskim molitvama koliko one još uvijek premalo dopiru do ušiju svih vjernika. No ni svi svećenici u pastoralu nisu upoznati s mnogim konkretnim događanjima na području ekumene.

46 S. BADURINA, *Sugovornik vremena*, str. 53.

47 Dovoljno je pogledati i lako prebrojiti samo s katoličke strane koliko svećenika (ali i redovnica!) sudjeluje u Osmi za jedinstvo kršćana i koliko uopće svećenika toga dana uzima misne obrasce, kojih ima nekoliko, baš za tu nakanu. Nismo li to prepustili samo nekima, kao „odgovornima“ za organiziranje te Osmine, umjesto da osjetimo dužnost uključiti se svi, i svećenici, redovnici-redovnice i laici?

48 S. BADURINA, *Sugovornik vremena*, str. 59-60.

koji upravo potiču hijerarhiju Crkava na veće i konkretnije korake u zbližavanju kršćana. U svakom slučaju, ovakve obzirnosti nisu dobre i kočnica su ekumenizmu, za koji nisu zaduženi samo neki nego svi.

Bez te baze ekumenizam neće ići dalje. To bi moglo spadati u neku vrstu „duhovnoga reciprociteta“, što je puno dostupnije svakom vjerniku. Za to se pak traži kako poznavanje, odnosno još više življenje, svoje vjere tako i poznavanje toga kako, konkretno kod nas, svoju vjeru žive katolici, kako pravoslavni. Jedino to smanjuje i poništava predrasude i oduzima čovjeku svaku mogućnost uništavanja svetinja drugih.⁴⁹ „Mi u Katoličkoj crkvi govorimo o ponovnoj evangelizaciji naroda. Želio bih da se među Srbima na našem području sve više razvija osobna vjera, poznavanje Svetog pisma, pobožno sudjelovanje u svetoj liturgiji, duhovni život na osnovi istočne tradicije, dostatno poznavanje katoličke tradicije s kojom dolaze u doticaj, da bismo se bolje poznavali i više uzajamno cijenili... oni koji jesu (kršteni Srbi) na našem području imaju ulogu kvasca u tijestu. Neka im Gospodin pomogne da to i budu! Slično bi, vjerujem, gospodin episkop poručio katolicima.“⁵⁰

Nekad se pod molitvom „za obraćenje“ mislilo većinom na obraćanje drugih, i to na moju vjeru. Također se nekoć drukčije molilo „za neprijatelje“: uglavnom da ih Bog kazni. Danas kada molimo za obraćenje, molimo i za sebe i za one u drugoj vjeri; da se u svojoj vjeri obratimo, da svoju vjeru što dublje zaživimo. Kada molimo za neprijatelje, nema veće „osvete“ Božje nego da se oni obrate. Jednako vrijedi za sve zločince. Istinsko življenje svoje vjere ne narušava ničiji mir kao ni ičije dostojanstvo. Samo vjera koja je u službi drugih interesa ne poštuje drugoga i pretvara se u pravi vid nevjere. Iskrena molitva pak nikad ne može dovesti do toga jer ona u prvi plan obraćenja ne donosi drugoga nego mene. Nikakve naše ekumenske aktivnosti – koje su nužno potrebne i koje se moraju

49 Da su oni u Domovinskom ratu koji su uništavali i oskvrnjivali crkve poznavali vjeru i pobožnost druge strane, ne bi ni pomislili uništavati svetinje drugih, osobito da su znali – ili htjeli znati – da se, kako puk to jednostavno kaže, u tim svetinjama na sličan način molimo istome Bogu, vjerujemo u istoga Krista i častimo iste svece. Samo „politika“ mogla je tako nešto činiti, a ne vjera, pa ni ona najjednostavnija.

50 S. BADURINA, *Sugovornik vremena*, str. 55.

njegovati – ne mogu zamijeniti molitvu. Premda ne u duhu ekumenizma, ali kada u jeku krvavih borbi u Domovinskom ratu posebno Katolička Crkva – upravo tada! – poziva prvenstveno na molitvu, to što biskup Badurina govori o molitvi vrijedi jednako i za ekumenizam: „Molitva je duša ljudskog dostojanstva i ljudske duhovnosti, ona zapravo čuva čovjeka u najtežim momentima, da se ne zamračí u njemu čistoća pogleda, čistoća srca, jedna dugoročnost, jedna nada. Sve drugo što se poduzima bez molitve, a što može biti sasvim opravdano, sve je to kao bez soli, bez začina.“⁵¹ Upravo tzv. „duhovni ekumenizam“ potiče prvenstveno na molitvu.⁵² Osobito danas, kada nam se čini da smo iscrpili sve na području ekumenskog dijaloga – a još nismo uspjeli doći ni do međusobnog priznanja sakramenta krštenja koje svojim članovima podjeljuju sve kršćanske Crkve i zajednice – ostaje nam ono što se nikad ne može iscrpiti: neiscrpna molitva za jedinstvo kršćana. Kao što je molitva dio pastoralala,⁵³ tako je ona dio ekumenizma.

Upravo će ona dovesti do toga da vidimo kako se taj prvi mali, ali teški korak, na koji se ipak još uvijek tako teško odvažiti (i koliko smo ga puta brzo povratili nakon što smo ga učinili!), nalazi „možda i u zajedničkom razmišljanju o tome što je to kršćansko, što u nama živi, na koji način živi, da li mi možemo nešto učiniti i što bismo trebali učiniti, da u kršćaninu koji se priznaje članom Pravoslavne crkve i u kršćaninu koji se priznaje članom Katoličke crkve nešto Kristovo još bolje živi, da li oni mogu to jedan drugom i komunicirati, zato se dopuniti, podržati, ne suprotstavljati se.“⁵⁴ Drugim riječima: otkriti i susresti Krista u drugome kršćaninu! Badurina ne polazi nikada najprije od onoga negativnoga, onoga što nas razdvaja, nego uvijek inzistira na tome da tražimo i sami kod drugih i zajedno jedni kod drugih što je moguće više ono što nas povezuje, što nam već je zajedničko, jer to je pravi put do jedinstva. „Potrebno je prevladavati ono što razdvaja i suprotstavlja i učvršćivati, unapređivati

51 *Isto*, str. 75.

52 Usp. WALTER KASPER, *L'ecumenismo spirituale*, Città Nuova, Roma, 2006.

53 Gotovo svi dokumenti Crkve koji govore o pastoralu, spominju i molitvu kao njegov bitni i sastavni dio. Onda to ona mora biti i za ekumenizam, i to ne samo u Svjetskoj molitvenoj osmini za jedinstvo kršćana.

54 S. BADURINA, *Prema novoj zrelosti*, str. 37.

molitvom i radom ono što povezuje, što učvršćuje jedinstvo, poštovanje i ljubav.⁵⁵ Ovdje se ne radi o čisto ljudskim nego o teološkim krepostima koje nas jedino mogu povezivati čvrsto i trajno, dok će one puknuti pretvore li se u puke ljudske kreposti.

Prvo – do čega još ni danas kao kršćani nismo došli, a na čemu neprestano inzistira Ekumensko vijeće Crkava⁵⁶ – jest, kako kaže Badurina, „poštovanje“ krštenja, koje dovodi do poštovanja krštenja i drugih kršćana, a to ne znači drugo nego priznanje toga sakramenta i kod drugih. To se može dogoditi jedino kada dođemo do uvjerenja da je ustvari Krist taj koji krsti. Sve to onda mijenja i ljudske odnose. Tako on govori za to na našim konkretnim prostorima: „Sjetit ćemo se da se ovdje ljudi krste i po istočnom obredu kao pravoslavni i po zapadnom obredu kao katolici, a da, bez obzira tko od ljudi krsti, onaj koji doista krsti zapravo je sam Krist. Stoga ćemo obnoviti i štovanje prema svim krštenim ljudima, kao što i mi očekujemo javno izraženo poštovanje svoga krštenja. U kršćanima treba rasti uzajamno poštovanje svega što je Kristovo u svakome od nas i u svakoj od naših zajednica. To je osnova plemenitih ljudskih odnosa. Onda nas Krist sve zajedno uči kako se imamo odnositi prema svakom čovjeku, slici i prilici Božjoj.“⁵⁷

S pravoslavcima nas ne veže samo sakrament krštenja nego i euharistije. Ta dva temeljna sakramenta, o kojima se još ne možemo dogovoriti sa svim protestantskim crkvenim zajednicama, već čine zajedništvo Pravoslavne i Katoličke Crkve. Barem za katolike neupitna je pravovaljanost euharistije/liturgije kod pravoslavnih (kao i njihovo krštenje): „Euharistija je naime jedna i jedina, bilo da se slavi po istočnom (ovdje pravoslavnom) bilo po zapadnom (ovdje katoličkom) obredu. Odijeljenost ovih dviju Crkava ima svoje ekleziološke razloge, koje ovdje ne namjeravamo iznositi, no sama Euharistija nije time izgubila svoju bit i svoje značenje.“⁵⁸ Upravo kada se dogodi zajedničko slavljenje od katolika već priznate istočne

55 ISTI, *Glas za čovjeka*, str. 410.

56 Usp. CONSIGLIO ECUMENICO DELLE CHIESE, *Enchiridion oecumenicum*, Edizioni dehoniane, Bologna, 2001., br. 508-511 (str. 405-406).

57 S. BADURINA, *Stopama pastira*, str. 24.

58 *Isto*, str. 227. Odatle s katoličke strane neupitnost „communicatio in sacris“, u uvjetima kako to propisuje Katolička Crkva.

liturgije/euharistije kod jednoga stola, doći će do punoga zajedništva.⁵⁹

Korak i put prema tome zajedništvu upravo je ekumenizam koji proizlazi samo iz vjere, a ne ni iz kakve politike. Budući da Badurina vjeruje u vjeru i drugih kršćana, može s optimizmom reći: „No, kada ekumenizam shvatimo kao poslušnost Isusu Kristu, onda on ne može umrijeti. Ako li je zamro, oživjet će. Iskreni kršćani uvijek će iznova tražiti putove prema jedinstvu Crkve.“⁶⁰ Sve je to zbog toga što si to nismo zadali mi sami, niti nam je to zadala ikoja kršćanska Crkva ili zajednica, nego sâm Krist. Zbog toga se uvijek u povijesti „događao“ ekumenizam, odnosno tinjao je i tamo i onda kada su Crkve službeno isključivale jedne druge, proglašavajući jedne druge heretičnima i šizmatičnima i kada je jedina mogućnost spasa za druge bila vratiti se u krilo prave Crkve.

Zbog toga što na ekumenizam biskup Badurina gleda prvenstveno kao na zadatak koji nam je Krist zadao, za njega onda nema prekida ekumenskoga nastojanja, ma kakve se prepreke na tome putu pojavljivale. Njegov je stav jasan jer je to zapravo Kristov, a ne ničiji privatni i osobni stav koji je izrazio kada je, stupajući u službu šibenskoga biskupa još 1988., pozdravio tadašnjega pravoslavnog episkopa Nikolaja, a čega se prisjeća ovim riječima: „U duhu uzajamnog poštovanja i suradnje neka nas Duh Kristov vodi na putu prema kršćanskom jedinstvu na koje nas obvezuje Isusova velikosvećenička molitva... Usuđujem se reći da su svi moji kasniji susreti i razgovori ostali dosljedno na toj crti, bez obzira na zlo koje nas je sustizalo. Smatram, također da ću, u skladu s usmjerenjem Katoličke crkve prema ekumenizmu, ustrajati i dalje na istom gledištu. Nisu svi bili uvjereni da dobro vidim situaciju: u njihovim očima to je utopija. Premda sam s vremenom bolje uočavao zapreke, moj se osnovni stav prema objektivnim kršćanskim vrijednostima u kršćanstvu bizantskog obreda nije pokolebao.“⁶¹ Upravo je objektivnost ona koja dovodi do takvoga stava i koja vodi k putovima u tome smjeru. Inače

59 Kod protestanata to nije slučaj jer tamo je problem što se „večera Gospodnja“ shvaća kao simbolika, kao spomen, a ne stvarnost, promjena supstancije, posadašnjenje koje čini upravo pretvorba.

60 S. BADURINA, *Sugovornik vremena*, str. 277.

61 *Isto*, str. 285.

bismo, kada bismo samo subjektivno promatrali i kada bismo samo išli matematički brojiti dosad stečene rezultate, svi već odavno okrenuli leđa ekumenizmu. Ali Badurina ne vidi mogućnost ekumenizma ako njega ne vidimo kao volju Božju (koja postaje prava zapovijed Božja!): „Odmaknuti se, otkinuti se od onoga što jest i usmjeriti se, uputiti se prema nečemu što je Božja volja, što je od Boga postavljen cilj, a što nama nije poznato, što nama čak izgleda često teško, ako ne i neostvarivo.“⁶² Ekumenizam je abrahamovski hod: hod u nepoznato, ali sa sviješću da Bog šalje. Mi se, dakle, u ekumenizmu ne zaustavljamo na razini međuljudskih odnosa nego moramo sklapati međusobno „božanske odnose“, odnose koji postoje između Oca i Sina, a koje je Isus u toj svojoj molitvi naglašavao onim „kao“. To je ono: „da Krist bude u nama i da Otac po njemu bude u nama“.⁶³

Naše međusobno pomirenje dolazi od Boga. Ekumenizam – makar i kada još nije postigao željeni cilj jedinstva kršćana okupljenih, različitih, u jednu Kristovu Crkvu – ide istovremeno i dalje od tih granica u želji za uspostavljanjem dijaloga sa svima koji vjeruju drukčije i sa svima također koji misle drukčije negoli vjernici. To je poziv i poruka svima koji vjeruju, koji je bio moto i pokretač svekolikog Badurinina djelovanja na području ekumenizma i međureligijskog i međuljudskoga dijaloga. „Dopustite Bogu da vas pomiri sa sobom, dopustite da započne i uzraste proces pomirenja među susjedima, mještanima, među strankama, klasama, narodima, među rasama ili religijama – to ne bi trebalo primati sumnjičavo. To je poruka čovječnosti, to je poruka Kristova.“⁶⁴

Ne smijemo zaboraviti da je pokojni šibenski biskup Srećko Badurina bio i kao biskup u duši ostao franjevac trećoredac. Franjin duh prožima i njegov ekumenski hod. Iz ovoga posljednjeg citata kao da se osjeća dah Franjina duha: izmiriti, pomiriti svekoliko čovječanstvo u Bogu.⁶⁵

62 ISTI, *Glas za čovjeka*, str. 410.

63 *Isto*, str. 411.

64 ISTI, *Glas za čovjeka*, str. 10.

65 Budući da je priprema ovoga teksta došla u vrijeme kada se već nadaleko čuje i iz tjedna u tjedan odzvanja stalna poruka pape Franje o pomirenju s Bogom i međusobno, kao da se podudaraju nastupne riječi šibenskoga biskupa davne 1988. god. i današnje riječi pape Franje, čije govore isto tako prožima Franjin duh čije je ime uzeo kao papa.

Zaključak

Sve što je dosad prikupljeno pisanoga materijala svećenika, profesora i biskupa Srećka Badurine pokazuje njegov temeljni optimizam i „pozitivni moral“, tj. moral koji ne polazi od „nemoj“ nego „učini“, ne od zabrane nego od pozitivne zapovijedi. Nigdje nikoga ne osuđuje, ali zato nije manje objektivan ni onda kada crkvenim dostojanstvenicima mora nešto spočitnuti. Njegov je stil govorenja i pisanja pozitivan, izvlačenje iz čovjeka prije svega i uvijek onoga što je pozitivno.

Takav je bio i što se tiče ekumenizma. Nije pisao o tome nikakve teološke traktate, ali je bio duboko uglubljen u ono konkretno što se na tome području može učiniti u konkretno njegovoj biskupiji. Ekumenizam je za nj ni manje ni više nego Kristova zapovijed koja je tu da ju izvršavamo, i to ne sporadično nego svim bićem. Naglašava da vjernici moraju najprije živjeti svoju vjeru, a onda upoznavati ono što je bit drugim vjernicima i tu zajednički tražiti put do jedinstva. On je i u najtežim godinama ratnih razaranja primjerom pokazivao kako se može ostvarivati Benediktovo pravilo „Moli i radi“. Nije odvajao ova dva pravila što se tiče ekumenizma jedno od drugoga. Zato njegova ekumena nije započinjala Svjetskom molitvenom osminom za jedinstvo kršćana niti se na toj Osmini zadržavala, nego su cijelu i svaku godinu njegova biskupovanja pratile ove zapovijedi na putu prema ekumeni. Ništa ga na tome putu nije pokolebalo i u ekumenizam kao zadaću za kršćane, danu od samoga Krista, nikad nije posumnjao. Njegovi „mali koraci“ ekumenizma primjer su za svakog biskupa i svakog svećenika. U svojim govorima on ne rabi izrijeком uvijek riječ ekumenizam nego različitim pojmovima, kao što su mir, pomirenje, ljubav, suživot i slični izrazi o općevažećem pozivu na jedinstvo svih kršćana oko Krista kao temelja, želi izraziti misao i ideju ekumenizma.

Kao što je on uvjeren u potrebu i budućnost ekumenizma, za koju nadu crpi od Isusa Krista, tako bi svatko trebao biti uvjeren u tu potrebu i imati nadu u ekumensku budućnost. On prihvaća ono Kristovo: da malo gorušično zrno suživota može opet postati stablo. Zato svaki svoj razgovor s predstavnicima SPC-a ili međunarodnih

promatrača nastoji iskoristiti kako bi se postigao dijalog i omogućio najprije suživot svih na našim prostorima. Tu ga ne vodi nikakav privatni cilj ni dobro jednoga naroda nego dobro svih naroda. Stoga za nj svaka osveta mora biti isključena, osobito kada se radi o kršćaninu, katoličkom ili pravoslavnom. Svoje poruke mira on temelji najprije na opraštanju, i to ne pukim riječima nego iz srca. Upravo nam molitva pomaže najviše na tome području. Zato ostaje Benediktovo geslo „Moli i radi“ misao vodiljom ekumenskoga nastojanja i zalaganja biskupa Srećka Badurine. On i pravoslavne potiče da sa svoje strane – u duhu svoga pravoslavlja – mole pa će i oni raditi i zalagati se za ekumenizam, odnosno jedinstvo svih kršćana.

SMALL STEPS. THE ECUMENISM OF SREĆKO BADURINA

Summary

In the day of his episcopal ordination, Srećko Badurina begins with the first small step - publicly, openly and clearly from the very start – towards ecumenism. From the very start he is conscious that he is the bishop of the diocese of Šibenik, where for centuries live also the orthodox faithful and their shepherds. His aim is that both shepherds and faithful – catholic and orthodox – become conscious of what unites them on the way to unity. Bishop Srećko Badurina hardly mentions the obstacles on this way. He rather builds upon common realities: prayer, sacraments (Baptism, Eucharist) hierarchy. He maintains this direction during the war times, when the access to the occupied regions was prevented and the catholic churches were destroyed. Afraid that the catholic side might fight back, he gives his best to protect everything orthodox, and to permit to the orthodox faithful the visit of their shepherds for their needs of faith. The accentuation of the political reciprocity is reflected on faith and theology, therefore we can speak of a ‘theological reciprocity’. In this sense, ecumenism is seen as a duty given by Christ, ecumenism

starts from him and has its sense and possibility of existence in Him, regardless of the political connotations and backgrounds. The small steps of ecumenism are the 'basic ecumenism' which for bishop Badurina was a lifelong commitment.

Considering the significant number of orthodox faithful in the diocese of Šibenik, the ecumenism in his episcopal mission turned out to be of great importance. As a theologian, bishop Badurina never studied ecumenism systematically. His is a practical ecumenism, as it is shown in this study. The encounters and meetings in which he takes part are simple, quiet and spontaneous. His activity consisted in gradual meaningful steps. His speeches are an invitation to a quiet coexistence and good relationship among everyone living in the diocese of Šibenik. He does not address just the Catholics, but also the Orthodox faithful, for they are the important participants in the ecumenical dialogue. And this was the bottom line of his ecumenical dialogue.

Key words: ecumenism, orthodoxy, little steps, reciprocity, spiritual ecumenism.